

Mediji i LGBTIQ zajednica

**Priručnik za
novinare_ke**

Impressum

IZDAVAČ
Zagreb Pride

ZA IZDAVAČA
Barbara Gregov

AUTOR
Marko Jurčić

UREDNIK
Franko Dota

Hvala **Suzani Kunac** na doprinosu i komentarima

KONTAKT

✉ info@zagreb-pride.net

☎ +385(0)1 580 65 60

www.zagreb-pride.net

www.zivotnpartnerstvo.com

Potražite nas na društvenim mrežama Facebook, Twitter, Instagram i YouTube

GRAFIKA I PRIJELOM
Barbara Majnarić

Zagreb, 2022.

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

Publikacija je objavljena u sklopu dvogodišnjeg projekta „Dosta je brutalne stvarnosti: zaštitimo prava LGBTIQ osoba“ kojemu je glavni cilj suzbijanje i borba protiv nasilja i diskriminacije nad LGBTIQ osobama u Hrvatskoj. Projekt je podržan sredstvima Fonda za aktivno građanstvo u Hrvatskoj u iznosu od 121.500,00 € kroz financijske podrške Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova.

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost udruge Zagreb Pride i ne odražava nužno stavove država donatorica i Upravitelja Fonda.

PARTNERICE NA PROJEKTU

Queer Sport Split

[LGBT centar Split](#)

FRI ([Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold](#))
norveška organizacija za seksualnu i rodnu raznolikost

sadržaj

04 uvod

05 I. terminologija

06 Prihvatljiva LGBTIQ terminologija

10 Zastarjela ili neprihvatljiva terminologija

12 Terminologija – prihvatljivost ovisi o kontekstu

14 II. ključne teme za LGBTIQ zajednicu

14 Coming out, izlazak iz ormara ili iskorak

15 Povorka ponosa / Pride / Prajd

15 Ljudska prava

17 Zločin iz mržnje

19 Govor mržnje

20 Životno partnerstvo

23 Pravo na rodni identitet

25 III. umjesto zaključka: adresar LGBTIQ organizacija

uvod

Ovaj je priručnik namijenjen novinarima_kama, a sadrži naše preporuke za medijsko izvještavanje o zajednici lezbijki, gejeva, trans, inter i kvir (LGBTIQ) osoba u Hrvatskoj, kao i za praćenje regionalnih, europskih i globalnih tema vezanih uz LGBTIQ osobe. Namjera nam je podržati novinare_ke u pristupanju pripadnicima_cama naše zajednice i poboljšati izvještavanje osjetljivih i za našu zajednicu važnih tema.

LGBTIQ osobe u Hrvatskoj često su izložene nasilju i diskriminaciji. Gotovo svaka druga LGBTIQ osoba doživjela je barem jednom u životu neku vrstu nasilja, a najčešće je to nasilje počinila osoba koju nisu poznavali. Nepoznavanje LGBTIQ osoba otvara veliki prostor predrasudama. Mediji stoga imaju odgovornu ulogu u stvaranju boljeg ozračja za LGBTIQ osobe, ali i u oblikovanju društva u kojem se svi njegovi pripadnici_ce međusobno poštuju i prihvaćaju. Smanjenje predrasuda kroz informirano i senzibilno izvještavanje o LGBTIQ zajednici i našim iskustvima značajno će smanjiti homofobiju i transfobiju.

Mediji predstavljaju glavni izvor informacija i vašu ulogu vidimo ne samo u pukom izvještavanju i prenošenju informacija, već smatramo da je potreban angažiran pristup kod prikazivanja društvene stvarnosti najširem čitateljstvu, gledateljstvu i slušateljstvu. Želimo da LGBTIQ zajednica u Hrvatskoj uživa jednakost u pravima, i još važnije – dostojanstvu. Želimo da mediji u Hrvatskoj kod procjene što je od javnoga interesa s jednakom pažnjom i uvažavanjem uzmu i javni interes LGBTIQ zajednice.

Sve preporuke i primjeri u ovoj publikaciji temelje se na našoj suradnji i komunikaciji s novinarima_kama, praćenju medija i dugogodišnjoj komunikaciji s medijskim radnicima_cama raznih profila. U brošuri su navedeni neki primjeri i obrađene su samo neke teme koje smatramo važnima za LGBTIQ zajednicu u ovom trenutku.

Sadržaj priručnika podijeljen je u tri dijela. Prvi predstavlja terminologiju koja se odnosi na LGBTIQ zajednicu, sadrži primjere dobre i ne tako dobre prakse koju smo zabilježili_e. Pored svakog primjera navodimo i našu argumentiranu preporuku za korištenje u medijskim izvještajima. U drugom dijelu donosimo prikaz ključnih tema za LGBTIQ zajednicu zajedno s primjerima dobre prakse ili našim preporukama kako temu obratiti. U trećem dijelu navodimo kontakte svih relevantnih LGBTIQ organizacija u Hrvatskoj, kao i krovnih međunarodnih LGBTIQ organizacija za koje smatramo da novinarima_kama mogu pomoći u pronalasku relevantnih sugovornika_ica.

I. terminologija

Kada izvještavamo o temama koje se odnose na LGBTIQ osobe, a posebno ako se radi o osjetljivim pričama vezanima uz diskriminaciju, obiteljski život, zločine iz mržnje, vršnjačko, seksualno ili rodno uvjetovano nasilje, važno je koristiti ispravnu terminologiju kako bi se stvarna životna iskustva LGBTIQ osoba povezala s pravnim i institucionalnim okvirom Republike Hrvatske. Zašto je to važno? Našoj je zajednici važno da u medijskim prikazima budemo prepoznati_e upravo kroz one identitete koje smo sami za sebe izabrali_e. Mi kao LGBTIQ zajednica, baš kao i brojne druge manjinske, nacionalne, etničke, kulturne, vjerske, jezične i druge zajednice, imamo svoje društvene institucije, zakonski prepoznata prava i javno-pravne sankcije za njihovo kršenje. Želimo da se naša prava poštuju i da naši životi, kao i životi svih drugih društvenih zajednica u Hrvatskoj budu bez nasilja i diskriminacije. Kako bi se osnažili mehanizmi zaštite i poštivala naša prava, potrebno je stoga uvažiti naše identitete i prepoznati našu zajednicu u javnom i društvenom životu. To želimo postići tako da se kroz uspostavljanje povjerenja između novinara_ki i pripadnika_ica naše zajednice u medijima stvori podržavajuće okruženje za LGBTIQ osobe. Uvjerena smo da se takvo povjerenje postiže poštivanjem identiteta svake LGBTIQ osobe o kojoj se izvještava, senzibilitetom prema njezinom osobnom iskustvu te poznavanjem tema od interesa za LGBTIQ zajednicu.

U nastavku se nalazi terminologija koja se najčešće pojavljuje u medijima. Podijelili_e smo je u tri kategorije: i) prihvatljiva terminologija ii) zastarjela ili neprihvatljiva terminologija iii) terminologija čija je prihvatljivost ovisna o kontekstu u kojem se pojavljuje. Kriterij za prihvatljivost terminologije nam je koristimo li ju kao LGBTIQ zajednica, jer smatramo da je samoodređenje glavni preduvjet za poštivanje identiteta pripadnika_ica svake zajednice i prvi korak u stvaranju pozitivnog okruženja u medijima.

Prihvatljiva LGBTIQ terminologija

✓ LEZBIJKE

osobe ženskog roda i/ili spola koje emocionalno i/ili fizički najčešće privlače osobe ženskog roda i/ili spola.

✓ GEJEVI

osobe muškog roda i/ili spola koje emocionalno i/ili fizički najčešće privlače osobe muškog roda i/ili spola.

✓ BISEKSUALNE OSOBE

osobe koje emocionalno i/ili fizički privlače osobe bez obzira na spol ili rod.

✓ TRANS OSOBE

osobe čiji je rodni identitet drugačiji od spola koji im je pripisan pri rođenju. Trans osobe mogu se identificirati kao trans žene, trans muškarci, trans ili kao nebinarne osobe. Trans osobe mogu biti heteroseksualne, homoseksualne, biseksualne, aseksualne spolne orijentacije.

✓ TRANS MUŠKARAC

osoba koja se identificira kao muškarac, a kojoj je pri rođenju pripisan ženski spol

✓ TRANS ŽENA

osoba koja se identificira kao žena, a kojoj je pri rođenju pripisan muški spol.

✓ CIS OSOBE

osobe čiji rodni identitet odgovara spolu koji je pripisan pri rođenju, odnosno, odnosi na sve osobe koje nisu transrodne i rodno nebinarne.

Kroz rodno izražavanje, tjelesne modifikacije i prilagođavanje drugih vanjskih spolnih i rodni karakteristika, trans osobe usklađuju svoj rodni identitet s vlastitim razumijevanjem roda u kojem žele živjeti, odnosno s kojim se identificiraju. Neke trans osobe prilagođavaju rodno izražavanje (kroz odjeću, frizuru, korištenje gramatičkih zamjenica, kretnje i gestikulacije i sl.), neke se odluče na hormonalnu terapiju, a neke se odluče podvrgnuti i kirurškim intervencijama. Ono što je važno znati da za zakonsko priznanje roda kroz odgovarajuću promjenu oznake spola u državnim maticama, osobnim dokumentima i drugim ispravama, osoba ne mora započeti hormonalnu terapiju, niti se odlučiti na bilo koji oblik kirurške modifikacije vanjskih spolnih obilježja. Svaka osoba u RH, po snazi zakona i međunarodnih konvencija, što je i potvrđeno odlukom Ustavnog suda RH iz 2014., ima pravo odlučiti kakav tip spolne ili rodne tranzicije želi.

✓ INTERSPOLNE OSOBE

naziv kojim se identificira osoba koja se rađa sa spolnim karakteristikama koje se ne mogu definirati niti kao „muške” niti kao „ženske”. Interspolne osobe se mogu identificirati kao žene, muškarci, oboje ili nijedno ili kao nebinarne osobe. Interspolne osobe mogu biti heteroseksualne, homoseksualne, biseksualne, aseksualne spolne orijentacije.

✓ QUEER ILI KVIR OSOBE

izvorno pogrdan pojam na engleskom jeziku za lezbijke, gejeve i trans osobe. S vremenom su ovaj naziv jakog političkog naboja prisvojile osobe čiji se rod, rodno izražavanje i/ili seksualnost ne podudaraju s patrijarhalnim društvenim normama i očekivanjima. Mnoge LGBTI osobe koje žele naglasiti svoj otpor prema asimilaciji naše zajednice u heteronormativnu i patrijarhalnu tradiciju identificirat će se kao kvir.

✓ NEBINARNE ILI RODNO VARIJANTNE OSOBE

osobe čiji se rodni identitet ne može predstaviti kroz društveno uvriježene binarne identitete *žene* ili *muškarca*. Nebinarne osobe mogu se ali i ne moraju identificirati i kao trans osobe i mogu ili ne moraju prilagođavati svoje tjelesne i druge vanjske spolne karakteristike.

✓ ASEKSUALNE I AROMANTIČNE OSOBE

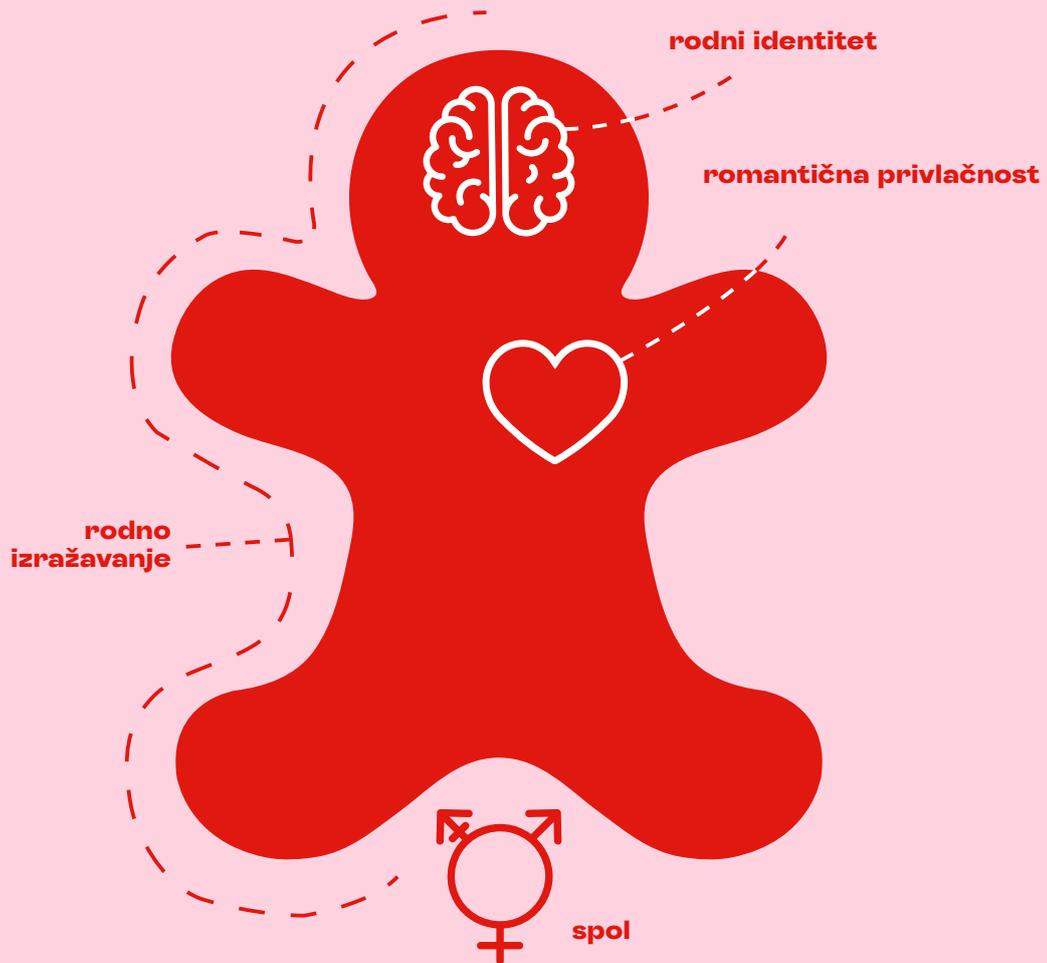
osobe koja ne doživljavaju seksualnu i/ili romantičnu privlačnost prema drugim osobama.

Osim navedenih identiteta LGBTIQ zajednice, postoje još neki koji su ljudima izvan naše zajednice manje poznati. Možda ste primjerice čuli za *panseksualne* ili *genderqueer* osobe, ili za identitete koje se odnose na pojedine supkulturne grupe unutar naše zajednice, kao što su *medvjedi* ili *lipstick* lezbijke. Ako ne znate što znače, slobodno pitajte osobu koja se tako identificira što za nju taj identitet znači. Osim toga, na [web stranicama Zagreb Pridea](#) u rubrici „Informiraj se“ možete pronaći definicije ovih i brojnih drugih pojmova i termina.

! ZAŠTO U PISANJU KORISTIMO ZNAK “_”, NPR. GRAĐANI_KE?

Znak “_” konotira protočnost značenja – inkluzivnost i sposobnost obuhvaćanja kategorija izvan i između roda, odnosno iskustava stalnog ili fluktuirajućeg identificiranja i s “muškim” i “ženskim” i/ili nijednim od toga.

SAŠA

RODNI IDENTITET

Rod je društveno oblikovani i prihvaćeni set očekivanja, uloga, ponašanja i aktivnosti žena (*ženskost*) i muškaraca (*muškost*) koje se pripisuju na temelju nečijeg spola. Rodne uloge se kontinuirano mijenjaju kroz povijest i globalno se razlikuju među različitim društvima ali i unutar društava. Rodni identitet je pak osobni doživljaj vlastitog roda, neovisno o spolu koji je osobi pripisan pri rođenju i ukazuje na to koliko se osoba osjeća kao žena, muškarac ili niti jedno od toga.

RODNO IZRAŽAVANJE

Rodno izražavanje podrazumijeva različite načine kojima osoba izražava svoj rodni identitet kroz izgled, ponašanje, jezik, interese, društvene uloge i druge vanjske oznake. Rodno izražavanje ne implicira nečiji rodni identitet i spolnu orijentaciju, ali može imati stvarne učinke na društveni život jer temeljem rodnoga izražavanja druge osobe mogu pretpostavljati nečiju pripadnost LGBTIQ zajednici.

SPOL

Spol je biološka, društvena i pravna klasifikacija osoba na osnovi kombinacije tjelesnih karakteristika kao što su: kromosomi, hormoni, vanjski i unutarnji reproduktivni organi i sekundarne spolne karakteristike.

SPOLNA ORIJENTACIJA

Spolna orijentacija je emotivna, seksualna ili druga privlačnost prema osobama određenog roda ili prema osobama neovisno o njihovom spolu ili rodu.

Zastarjela ili neprihvatljiva terminologija

Spol, spolna orijentacija, rodni identitet i rodno izražavanje zakonske su osnove po kojima je svaka diskriminacija u Hrvatskoj zabranjena u svim područjima života (Zakon o suzbijanju diskriminacije). Međutim, u slobodnom govoru a ponekad i u medijskim prikazima i izvještajima često se mogu pojaviti pojmovi s kojima se same LGBTIQ osobe vjerojatno ne bi identificirale. Neki od tih najčešće korištenih neprihvatljivih pojmova su uvredljivi, zastarjeli ili patologizirajući stoga se njihovim korištenjem u medijskim izvještavanjima može dodatno stigmatizirati LGBTIQ zajednicu i tako obeshrabriti LGBTIQ osobe od komunikacije s novinarima_kama ili istupanja u medijima. U nastavku primjeri takvih naziva:

× SEKSUALNE I RODNE MANJINE

Ovaj je naziv nastao početkom 2000-ih godina i predstavljao je pokušaj „politički korektnog“ krovnog termina za LGBTIQ zajednicu. *Seksualne i rodne manjine* pojavljivale su se u (rijetkim) vladinim politikama, ali i u medijskoj komunikaciji tada tek nastalih organizacija za prava LGBTIQ osoba. Tim su putem dospjele i u masovne medije ili prve akademske radove u hrvatskim znanstvenim časopisima toga vremena. Međutim, ovi termini upućuju na odnos moći u društvu između tzv. većine i tzv. manjine i kao takavi imaju patronizirajući prizvuk u LGBTIQ zajednici. Nadalje, s obzirom da pojam „manjine“, zbog ustavnih prava nacionalnih manjina za posebnu zastupljenost u političkom životu Hrvatske, stvara se krivi dojam da je cilj naše zajednice takva vrsta reprezentacije („oni traže neka posebna prava“). Na kraju, ovaj termin nikada nije zaživio u našoj zajednici. Na pr. trans osoba za sebe nikada neće reći da je pripadnik_ica *rodne manjine*. Zastarjeli pojam “seksualne i rodne manjine” više ne žive ni u vladinim politikama, ni znanstvenim radovima, a LGBTIQ udruge koje su ga imale kao dio svog službenog imena odavno su ga izbrisale, stoga je vrijeme da ih ne koriste više ni mediji.

NOVA PRAVILA O INKLUZIJU

Filmovi u utrci za Oscara morat će uključivati rasne, seksualne i rodne manjine

Američka akademija filmskih umjetnosti i znanosti promijenila je pravila u natjecanju za prestižnu filmsku nagradu Oscar kako bi uključili više slabo reprezentiranih manjina (ljudi različitih rasa, žena, LGBT osoba, osoba sa invaliditetom) u filmove i stvaranje filmova.

IZVOR:

[Filmovi u utrci za Oscara morat će uključivati rasne, seksualne i rodne manjine](#)

Večernji list,
10. rujna 2020.

✗ HOMOSEKSUALCI I LEZBIJKE

Sintagma „homoseksualci i lezbijke“ kao krovni naziv za LGBTIQ zajednicu ne samo da isključuje ogroman dio naše zajednice (biseksualne, trans, inter i kvir osobe), nego sadrži i termin „homoseksualci“, što je patologizirajući termin koji se odnosi na gej muškarce. Termin *homoseksualci* koristi se unutar diskursa koji na homoseksualnost gleda isključivo kao (ne)prirodnu ili (ne)zakonitu pojavu u ljudskoj seksualnosti, dakle unutar kazneno–pravnog ili medicinskog diskursa. Aktualna pitanja današnjice koja se tiču „homoseksualnosti“ nisu ni dio kazneno–pravnih sankcija, niti se spolna orijentacija danas smije tretirati kao predmet kliničke psihijatrije. Budući da su potrebe i životi gejeva puno više od činjenice homoseksualne spolne orijentacije ovaj termin treba u potpunosti izbjegavati kada se izvještava o aktualnim temama vezanima za LGBTIQ zajednicu. Jasno, kada se citiraju psihijatrijske dijagnoze, priručnici, zakoni ili presude iz prošlosti, kada se obrađuju teme iz prošlosti dok još LGBT(IQ) termini nisu bili izgrađeni (razdoblje prije početka '70-ih godina prošlog stoljeća), termin *homoseksualci* iznimno može biti prihvatljiv.

U prosjeku 76 posto građana EU-a vjeruje da bi homoseksualci i lezbijke trebali imati ista prava kao ostali građani, prema ispitivanju Eurobarometra iz 2019. To je porast od osam postotnih poena u odnosu na 2015.

IZVOR:

[Nije još kraj, država će se žaliti na povijesnu odluku o istospolnim posvojiteljima](#)

I.Ba. / HINA, Tportal, 7. svibnja 2021.

✗ HOMIĆI, DVOCJEVKE, TRANNY I LEZBAČE

Navedeni termini su apsolutno neprihvatljivi i izrazito uvredljivi i ne bi se trebali koristiti ni u kojem medijskom izvještavanju, javnom komuniciranju i govoru. Nastali su isključivo kao dio homofobnog i transfobnog narativa. Osim toga, toliko su zastarjeli i homofobni da se ne koriste čak niti unutar LGBTIQ zajednice s ironičnim odmakom.

Mađarski „homići“ najavili borbu protiv mađarske (Fideszove) obiteljske politike

IZVOR:

[Mađarski „homići“ najavili borbu protiv mađarske \(Fideszove\) obiteljske politike](#)

Filip Turkalj, Epoha – portal za kulturu komuniciranja, 23. srpnja 2022.

Terminologija – prihvatljivost ovisi o kontekstu

PEDER, BIPSIĆ ILI LEZBA

Za razliku od prethodnih primjera, neke nekoć uvrjedljive termine koji se odnose za pojedine identitete pripadnika_ica LGBTIQ zajednice iznimno je prihvatljivo koristiti. Neke, ali ne i sve, LGBTIQ osobe koristit će ove nazive kako bi opisale svoj identitet ili ih koriste isključivo u neformalnom ili žargonskom govoru unutar društva pripadnika_ica LGBTIQ zajednice. Uputno je uvijek pitati LGBTIQ osobu s kojom se razgovara je li u redu koristiti ove termine u tekstu koji se tiču te osobe ili ako ju se citira. U novinskom komentaru korištenje ovih termina prihvatljivo je ovisno o kontekstu, je li on homofoban/transfoban ili ne, kao i potpisuje li takav tekst novinar_ka koji_a pritom i pripada LGBTIQ zajednici.

Desetljeće kasnije, neke osobe iz LGBTIQ redova tvrde da se još uvijek osjećaju nesigurnima da prošeću gradom zagrljeni sa svojim partnerima ili se s njima poljube u javnosti. Zbog čega? Ne znam. Ja ih susrećem gotovo svakodnevno i nemam problem s tim, kao ni većina ljudi koje poznajem. Ne znam zbog čega se osjećaju ugroženima. Morat ću pitati svog "tranny" frenda kako me može trpjeti ovako zatucanu.

IZVOR:

[Draga, ne budi peder](#)

Helena Mostarkić
Gobbo, Glas Istre,
13. lipnja 2022.,
kolumna

To je sama esencija, suština i smisao karnevala: Krnje može biti novinar, pisac, opozicionar, peder, lezbijka, musliman, azilant, Crnac ili Srbin – najbolje Srbin – ali nikad i ni pod kojim okolnostima ne netko jači i moćniji od rulje s bakljom.

IZVOR:

[Pravda za kaštelanski karneva](#)

Boris Dežulović, N1,
4. travnja 2019.,
kolumna

Preporuke: kako nikada ne možete pogriješiti

- 1.** Pitati sugovornika_cu kojim LGBTIQ identitetom želi biti predstavljen_a u članku ili prilogu.
- 2.** Pitati sugovornika_cu u kojem se gramatičkom rodu izražava (prije početka razgovora) i koji gramatički rod želi da mu/joj se pripisuje u tekstu ili prilogu.
- 3.** Ne isključivati manje zastupljene ili vidljive pripadnike_ce LGBTIQ zajednice: u redu je spominjati samo lezbijku ili geja ako se rade individualne priče ili prilozi, ili kada se obrađuju teme od posebnog značaja za jednu zajednicu (npr. promjena upisa spola u državnim maticama za trans osobe), ali kada se govori o našoj zajednici, uvijek treba navesti puni akronim „LGBTIQ“.
- 4.** Koristiti zakonski prepoznate osnove za zabranu diskriminacije: spolna orijentacija, rodni identitet, rodno izražavanje („zbog njegove/njezine spolne orijentacije“...)

II. ključne teme za LGBTIQ zajednicu

Coming out, izlazak iz ormara ili iskorak

Izlazak iz ormara je proces koji započinje kada LGBTIQ osoba spoznaje svoju spolnu orijentaciju i/ili rodni identitet i zatim tu činjenicu otkriva drugima. Izlazak iz ormara najčešće izgleda kao razgovor LGBTIQ osobe s nekime o svom identitetu. Svaka osoba sama odlučuje kada i pod kojim uvjetima želi govoriti o svojem spolnom/seksualnom/rodnom identitetu. Budući da se u hrvatskom društvu još uvijek podrazumijeva da su sve osobe heteroseksualne i cisrodne (takvo okruženje se naziva cis-heteronormativnost), za mnoge LGBTIQ osobe izlazak iz ormara je cjeloživotni proces jer se u svakoj novoj situaciji ili nepoznatoj osobi moramo nanovo *autati*.

U homofobnom i transfobnom okruženju, u kojem se LGBTIQ osobe i zajednicu gura „u svoja četiri zida“, čiji se problemi, kao što su nasilje, kršenje prava i diskriminacija, tretiraju kao privatna stvar ili zaslužena sudbina, svaki izlazak iz ormara, a posebno medijski, je istovremeno i privatni i politički čin. U društvu čije su proklamirane vrijednosti sloboda, jednakost i poštivanje prava čovjeka, *izlazak iz ormara* i kako izgleda život LGBTIQ osoba je stoga i od javnog interesa, ne samo za LGBTIQ osobe, nego za cijelo društvo.

O različitim oblicima izlaska iz ormara, kako i kome se LGBTIQ osobe najčešće prvo *autaju* mediji u Hrvatskoj pišu još od kraja šezdesetih godina. U tim starijim medijskim izvješćima LGBTIQ osobe se najčešće anonimiziralo. Od 2002. godine i masovnog *autanja* na prvoj hrvatskoj Povorci ponosa u Zagrebu, medijska *autanja* su uglavnom javna, s punim imenom i prezimenom osobe, bez ili „obezglavljenih“ prikaza LGBTIQ osoba člancima ili moduliranih glasova pikseliziranih lica u radio i TV priložima. Javnost je u hrvatskom medijskom prostoru imala prilike vidjeti LGBTIQ osobe različitih profila, od srednjoškolaca i studentica, do poduzetnika, znanstvenica, umirovljenika i političara. U posljednjih nekoliko godina u javnosti su najprisutnije LGBTIQ osobe kao životni partneri_ice, sa ili bez djece, što je razumljivo s obzirom na pravno-političke borbe naše zajednice za ostvarivanje jednakih prava na roditeljstvo. Ipak, važno je i dalje imati na umu da smo veoma heterogena zajednica i da nas ima različitih društvenih klasa, ekonomskog i socijalnog statusa, svih dobnih skupina, da živimo u gradovima, selima i na otocima, u Hrvatskoj i van nje.

Povorka ponosa / Pride / Prajd

Povorka ponosa je najvažniji društveno-politički skup LGBTIQ zajednice koji se globalno održava u znak sjećanja na Stonovlsku pobunu koja je započela u noći s 28. na 29. lipnja 1969. kada su stotine posjetitelja_ica bara Stonewall Innu Ulici Christopher, u njujorškoj četvrti Greenwich Village uzvatile na policijsko nasilje. Otpor policijskom nasilju, koje je u to doba bilo karakteristično za brojne druge potlačene društvene skupine, ali ne i za LGBTIQ zajednicu, simbolički označava i početak suvremene borbe LGBTIQ pokreta u svijetu. Prva povorka ponosa održana je u New Yorku na prvu obljetnicu stonovlskih nemira 1970., dok je prvi europski prajd održan u Londonu dvije godine kasnije. U Hrvatskoj je prva povorka ponosa održana u Zagrebu 2002., godinu dana nakon prvih postjugoslavenskih prajdova u Beogradu i Ljubljani 2001., a od tada su povorke u Hrvatskoj održane još u Splitu i Osijeku, s time da se ona splitska kontinuirano održava od 2011. godine.

Mediji su ovu važnu temu uglavnom oduvijek pratili razumijevajući njezin značaj za šire hrvatsko društvo. Ispočetka se o prajdovima izvještavalo kao o „testu za hrvatsku demokraciju“ (Dnevnik HRT-a od 29. lipnja 2002.), dok se između 2007. i 2013. uglavnom pisalo o sigurnosnim aspektima zagrebačke, a onda i splitske povorke. Ipak, potrebno naglasiti dva važna aspekta povorki ponosa u Hrvatskoj. Prvo, svaka povorka ponosa je društveno-politički skup sa svojom temom, glavnom političkom porukom i dužim ili kraćim političkim proglasom ili zahtjevima. Stoga LGBTIQ pokret u Hrvatskoj nikada neće povorku ponosa nazvati *paradom*, koje smatramo državnim, vjerskim i javnim manifestacijama koje se organiziraju „odozgo“ (npr. vojna parada, parade i druge procesije povodom obilježavanja dana grada ili vjerskih/pučkih procesija). Svjesni_e smo da se u nekim društvima povorke ponosa doista nazivaju „paradama“, međutim u kontekstu hrvatskih prajdova uvijek ih treba nazivati imenom kojim ga naziva LGBTIQ zajednica, a to je – povorka ponosa. Drugo, povorke ponosa nisu samo „gay pride“, odnosno povorke ponosnih gejeva, nego su povorke cijele LGBTIQ zajednice, stoga ako iz konteksta nije jasno na što se odnosi povorka ponosa u Hrvatskoj, uputno je navoditi cijelu LGBTIQ zajednicu, dakle Povorka ponosa *LGBTIQ zajednice, osoba i duginih obitelji*.

Ljudska prava

Koncept ljudskih prava podrazumijeva prava, slobode i obaveze svakog ljudskog bića koja mu pripadaju rođenjem. Te su norme regulirane nacionalnim i međunarodnim pravom i kao takve predstavljaju standard za međuljudske odnose.

Osnovne karakteristike ljudskih prava su njihova univerzalnost, neutuđivost, nedjeljivost i međusobna ovisnost i povezanost. Univerzalnost podrazumijeva da svi ljudi na svijetu, neovisno o trenutnom društveno-političkom poretku, dominantnoj tradiciji i kulturi imaju ista ljudska prava, te da ne postoji hijerarhija ljudskih prava jer niti jedno ljudsko pravo jedne osobe nije iznad nekog drugog ljudskog prava druge osobe.

Iako ljudska prava načelno pripadaju svim ljudskim bićima, ona se različito tumače kako u pojedinim društvima danas, tako i kroz povijest. Stoga možemo reći da se ljudska značenja razvijaju kroz vrijeme, od antičkog vremena pa do danas, te da njihovim promišljanjem proširujemo njihov opseg. Promatrajući proširivanje ljudskih prava kroz vrijeme, ljudska prava možemo podijeliti u tri generacije ljudskih prava. Sva prava koja proizlaze iz tri generacije ljudskih prava ugrožena su LGBTIQ osobama, kako globalno tako i u Hrvatskoj.

1. generacija ljudskih prava odnosi se na građanska i politička prava (npr. pravo na život, zabrana mučenja, ropstva i svih oblika nečovječnog postupanja, sloboda izražavanja, udruživanja, savjesti i vjeroispovijesti, pravo na pravično suđenje, pravo na sudjelovanje na izborima). Ova prava su sva zaštićena međunarodnim konvencijama, a u Hrvatskoj i nacionalnim zakonodavstvom.

2. generacija ljudskih prava odnosi se na ekonomska, socijalna i kulturna prava (npr. zdravlje, obrazovanje, dostojanstveni životni standard i uvjete). Ova su prava češće zajamčena nacionalnim zakonodavstvima država. Po Ustavu RH je socijalna država i dužna je svim svojim građanima kama osigurati zdravstvenu zaštitu i kulturni napredak i socijalno blagostanje.

3. generacija ljudskih prava odnosi se na kolektivna prava društava u globalnom svijetu (npr. pravo na samoodređenje, mir i održivi razvoj). Ova prava nisu uređena međunarodnim konvencijama, već se svode na, za sad, deklarativne, dakle pravno neobvezujuće, principe međunarodne zajednice. Proizašla su iz prethodne dvije generacije i njihovo promišljanje danas treba shvatiti kao njihovu nadopunu. U tom smislu, prava LGBTIQ osoba npr. mogu se u kontekstu 3. generacije ljudskih prava razmišljati kao pravo na vlastito rodno/spolno samoodređenje.

Prava LGBTIQ osoba u medijskim izvještajima treba razumjeti prvenstveno u kontekstu univerzalnosti ljudskih prava. Pravo LGBTIQ osoba na život slobodan od nasilja i nečovječnog postupanja, pravo na udruživanje i vidljivost u hrvatskom društvu i pravo na borbu za jednakopravnost pripada nam samom činjenicom što postojimo i bez obzira što neke druge društvene skupine naša ljudska prava smatraju sekundarnim pitanjem, ili udarom na tobožnju tradiciju. Kao što se u prvom članku [Opće deklaracije o ljudskim pravima](#) navodi: „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima“.

Zločin iz mržnje

Zločin iz mržnje je svako kazneno djelo koje je motivirano iz mržnje i predrasuda prema određenim društvenim skupinama „zbog njihove boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla, jezika, invaliditeta, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta” ([Kazneni zakon usvojen 2011. s pripadajućim izmjenama i nadopunama](#)). Zločin iz mržnje može se počiniti i protiv osobe koja se percipira da pripada npr. LGBTIQ zajednici ili na druge načine povezuje s LGBTIQ zajednicom (npr. članovi_ice obitelji LGBTIQ osoba). Zločin iz mržnje može biti i protiv stvari i prostora koji se povezuju s LGBTIQ zajednicom (npr. imovina LGBTIQ osobe, zastave LGBTIQ pokreta, ili javni prostori LGBTIQ zajednice poput društveni prostori udruga ili klubova).

Prema istraživanjima Zagreb Pridea iz [2013.](#) i [2019.](#), oko 2/3 LGBTIQ osoba doživjelo je neki oblik nasilja, od čega se barem petina odnosi se na fizičko nasilje ili prijetnje fizičkim nasiljem. Ukratko, zločini iz mržnje predstavljaju ozbiljan i kontinuiran problem za LGBTIQ zajednicu u Hrvatskoj. Zločin iz mržnje ima širi značaj nego kazneno djelo bez elemenata mržnje zato što utjecaj i posljedice zločina iz mržnje ne pogađa samo konkretnu žrtvu nego i pripadnike_ice zajednice kojoj pripada žrtva, kao i članove_ice drugih zajednica koje često podliježu počinjenju kaznenim djelima iz mržnje. Zločin iz mržnje stoga napada i društveni mir i stabilnost općenito, te vodi nepovjerenju i strahu velikog broja ljudi.

Zločin iz mržnje sudovi bi trebali strože kažnjavati ako za to nije već zakonski pripisana stroža kazna. Namjera zakonodavca je naime poslati poruku čitavom društvu da su određene ugrožene zajednice ravnopravni dio društva i da se nasilje protiv tih zajednica prati s posebnom pozornošću.

U medijskim izvještajima i priložima važno je znati da nije svaki *zločin* ujedno i zločin iz mržnje. Da bi se nešto smatralo zločinom iz mržnje ono mora ispunjavati dva temeljna kriterija: i) mora biti kazneno djelo (npr. ne prekršaj ili neslaganje s nečijim stavom) ii) djelo mora biti motivirano mržnjom prema zakonski utvrđenim osnovama (npr. u Hrvatskoj ne postoji zločin iz mržnje na temelju regionalne pripadnosti). LGBTIQ osobe koje su žrtve zločina iz mržnje najčešće neće nikada prijaviti zločin iz mržnje policiji. Naime, u Hrvatskoj preko 80% nasilja protiv LGBTIQ osoba se nikada nikome ne prijavi (Zagreb Pride, 2013; Zagreb Pride 2019; [Europska agencija za temeljna prava](#), 2019). Najčešći uzroci neprijavlivanja su nepovjerenje u policiju i pravosuđe, odnosno očekivanje lošeg ishoda, prihvaćanje nasilja kao dio LGBTIQ života u Hrvatskoj, odnosno umanjivanje značaja događaja ili osobni osjećaj srama zbog doživljenog nasilja (Zagreb Pride, 2012). Stoga kada novinari_ke uspiju doći u situaciju da razgovaraju sa žrtvom zločina iz mržnje, to je jako rijetka i iznimna situacija i prema takvoj osobi se treba odnositi krajnje pažljivo kako ju se ne bi sekundarno viktimiziralo ili traumatiziralo.

Preporuka je pustiti osobu koja je doživjela zločin iz mržnje da sama ispriča svoje viđenje događaja i da se izrazi kako sama želi. U obradi izjave važno je učiniti tekst

ili prilog koji ne vrijeđa njezino dostojanstvo. Identitet žrtve potrebno je zaštititi kako ne bi ponovno doživjela nasilje od istog počinitelja. Neke LGBTIQ osobe, žrtve zločina iz mržnje ne žele kriti svoj identitet. U tom slučaju posebno je važno da tekst ili prilog ne vrijeđa njihovo dostojanstvo, da nije patronizirajući ili da sažalijeva žrtvu, jer ukoliko žrtva insistira na punom identitetu, to radi vrlo vjerojatno kako bi pokazala hrabrost i prkos unatoč pretrpljenom nasilju i dala ohrabrujuću poruku drugim pripadnicima_cama svoje zajednice.

Mediji mogu imati i proaktivnu ulogu u suzbijanju zločina iz mržnje. Naime, počinitelji zločina iz mržnje žrtvama najčešće nisu poznate. Najčešći počinitelji zločina iz mržnje protiv LGBTIQ osoba u Hrvatskoj su nepoznate osobe na javnom otvorenom ili zatvorenom prostoru (Zagreb Pride, 2013). Ako se za počiniteljem traga ili on nije poznat policiji, mediji mogu pomoći istraži tako da pozovu javnost da se solidariziraju sa žrtvom i pomognu u pronalasku počinitelja zločina iz mržnje. Primjer dobre prakse je Jutarnji list, koji se u seriji tekstova kroz lipanj i srpanj 2012. uključio u potragu za nepoznatim počiniteljem koji je na više lokacija u Zagrebu zlostavljao i napadao lezbijski par. Uredništvo Jutarnjeg lista izradilo je vlastiti foto-robot počinitelja temeljem iskaza žrtve s kojom su bili u kontaktu uz posredovanje Zagreb Pridea. Naposljetku, počinitelj je i pronađen i pravomoćno osuđen. Prijavio ga je odgovorni građanin.

IZVOR:

Jutarnji list,
lipanj 2012.

Govor mržnje

„Govor mržnje“ je termin koji ne označava neko specifično kazneno djelo ili prekršaj, već se koristi se kako bi se opisalo i osudilo neko ponašanje ili iskustvo. Govor mržnje nalazimo najčešće na internetu, na fasadama zgrada, na sportskim događajima, u javnom i privatnom govoru. Počinitelj zločina iz mržnje gotovo u pravilu koristi govor mržnje kako bi žrtvu dodatno ponizio i podčinio, ali takvi iskazi uglavnom spadaju u „dokazni materijal“ pred sudom i ne kažnjavaju se kao zasebno djelo. Svi ostali oblici govora mržnje mogu se procesuirati kroz primjenu dvije odredbe postojećih zakona u Hrvatskoj: i) kazneno djelo javnog pozivanja na nasilje i mržnju (čl. 325. [Kaznenog zakona](#)): ii) diskriminaciju kao uznemiravanje, odnosno diskriminacijski prekršaj zbog stvaranja neprijateljskog i ponižavajućeg okruženja (čl. 3. ili 25. [Zakona o suzbijanju diskriminacije](#)).

U javnom govoru u Hrvatskoj često možemo čuti da se svako izražavanje neslaganja karakterizira kao govor mržnje. Hrvatski političari_ke često jedni druge vole optuživati za „govor mržnje“ ukoliko im se ne sviđa neka izjava koju su čuli, a nerijetko su optužbama za govor mržnje optuženi i novinari_ke koji_e pišu oštre i kritične komentara na njihov račun. I na društvenim mrežama korisnici_e nerijetko političare_ke optužuju se za govor mržnje za sve što im se ne sviđa. Međutim, da bi se neki iskaz doista mogao nazvati govorom mržnje mora zadovoljiti minimalno dva kriterija: i) mora pozivati i poticati na nasilje i mržnju i ii) mora se nedvojbeno pokazati da je cilj nečijeg govora (ili pisanja) stvaranje neprijateljskog okruženja za čitavu jednu zajednicu i stvaranje uznemirenosti i straha kod njezinih članova_ica.

Mediji također, svjesno ili nesvjesno, pozivajući se na slobodu govora i izražavanja, mogu prenositi ili producirati govor mržnje. Zanimljivo je da neke svima nam poznate ekstremističke medije na hrvatskom jeziku, za primjer govora mržnje u „*mainstream*“ medijima možemo uzeti tekst Slobodana Novaka objavljenog u Večernjem listu 2013. godine, u jeku referendumske kampanje za ustavnu zabranu pristupa braku LGBTIQ osobama. Zagreb Pride je protiv autora prekršajnom sudu podnio prijavu, a sud je donio presudu kojom je Slobodan Novak proglašen krivim za stvaranje neprijateljskog i ponižavajućeg okruženja na temelju razlike u spolnoj orijentaciji i kažnjen novčanom kaznom od tisuću kuna. Unatoč presudi, pravomoćno presuđeni govor mržnje i dalje je dostupan na stranicama Večernjeg lista.

Ne zaboravimo da zakon ne samo ne štiti samoubojice i njihovo pravo "slobodnog izbora", nego, ako može, kažnjava i sam pokušaj, pa i eutanaziju. A kad je tako, zašto onda ne sankcionirati tisućgodišnji etički krimen, zloglasni protuprirodni blud!? Zar je veći grijeh skratiti voljno vlastiti život, pa i vlastite muke, nego lišiti ljudsku zajednicu jednog ili više budućih ljudi?

IZVOR:

[Kad dvojica ili dvije tepaju 'dijete moje' – licemjerno lažu!](#)

Slobodan Novak,
Večernji list,
11. studenog. 2013.

Govor mržnje se, unatoč čak tri zakonske norme i dva zakona, rijetko sankcionira. Prema našem iskustvu ne postoji institucionalna volja da se postojeće zakonske norme provode. Zagreb Pride je između 2010. i 2021. podnio preko 50 kaznenih ili prekršajnih prijava, međutim u tom razdoblju donosne su samo tri pravomoćne presude. Konteksta radi, podnosili smo kaznene ili prekršajne prijave za govor mržnje upućene protiv Zagreb ili Split Pridea. Daleko najčešći razlog za nepokretanje kaznene ili prekršajne prijave je nemogućnost pronalaska počinitelja, a u više slučajeva sudovi su odredili odgojne mjere jer su počinitelji bili maloljetnici. Kao dio odgojnih mjera centri za socijalnu skrb maloljetnike potiču da se pismenim putem ispričaju za svoje postupke.

Životno partnerstvo

Životno partnerstvo je obiteljska zajednica dviju osoba istog spola. Životno partnerstvo se sklapa isključivo pred ovlaštenim matičarem_kom na području Republike Hrvatske uz prisustvo najmanje dva svjedoka_inje. Ova zajednica, kao i brak, temelji se na načelima ravnopravnosti, međusobnom poštovanju dostojanstva, međusobnom pomaganju i uvažavanju. Životno partnerstvo može biti i neformalno. Kao što bračna zajednica ima svoju neformalnu formu kroz institut izvanbračne zajednice, ekvivalent izvanbračne zajednice za životne partnere_ice naziva se neformalno životno partnerstvo.

Zakon o životnom partnerstvu životnim partnerima_cama jamči gotovo sva prava koja proizlaze iz raznospolne bračne zajednice kao što su socijalna i mirovinska prava, sva prava iz pristupa zdravstvenoj skrbi (uključujući i medicinski potpomognutu oplodnju), sva radna i imovinska prava, nasljeđivanje, jednaki porezni status, zabrana diskriminacije i pravo na jednako postupanje (uključujući sve i javne i tržišne usluge kao što su najam stana, turističke i ugostiteljske usluge i sl.), prava za članove_ice obitelji osoba pod međunarodnom zaštitom (azil), jednakost s bračnim parovima u kaznenom postupku i sustavu. Zajamčeno je i pravo na spajanje obitelji stranaca i sloboda kretanja životnih partnera unutar Europske unije (EU) i Europskog gospodarskog prostora (EGP) što znači i prenošenje svih ovih prava u bilo koju zemlju EU/EGP. Životno partnerstvo u Hrvatskoj mogu sklopiti i državljani_ke i stranci_kinje, baš kao i raznospolni brak.

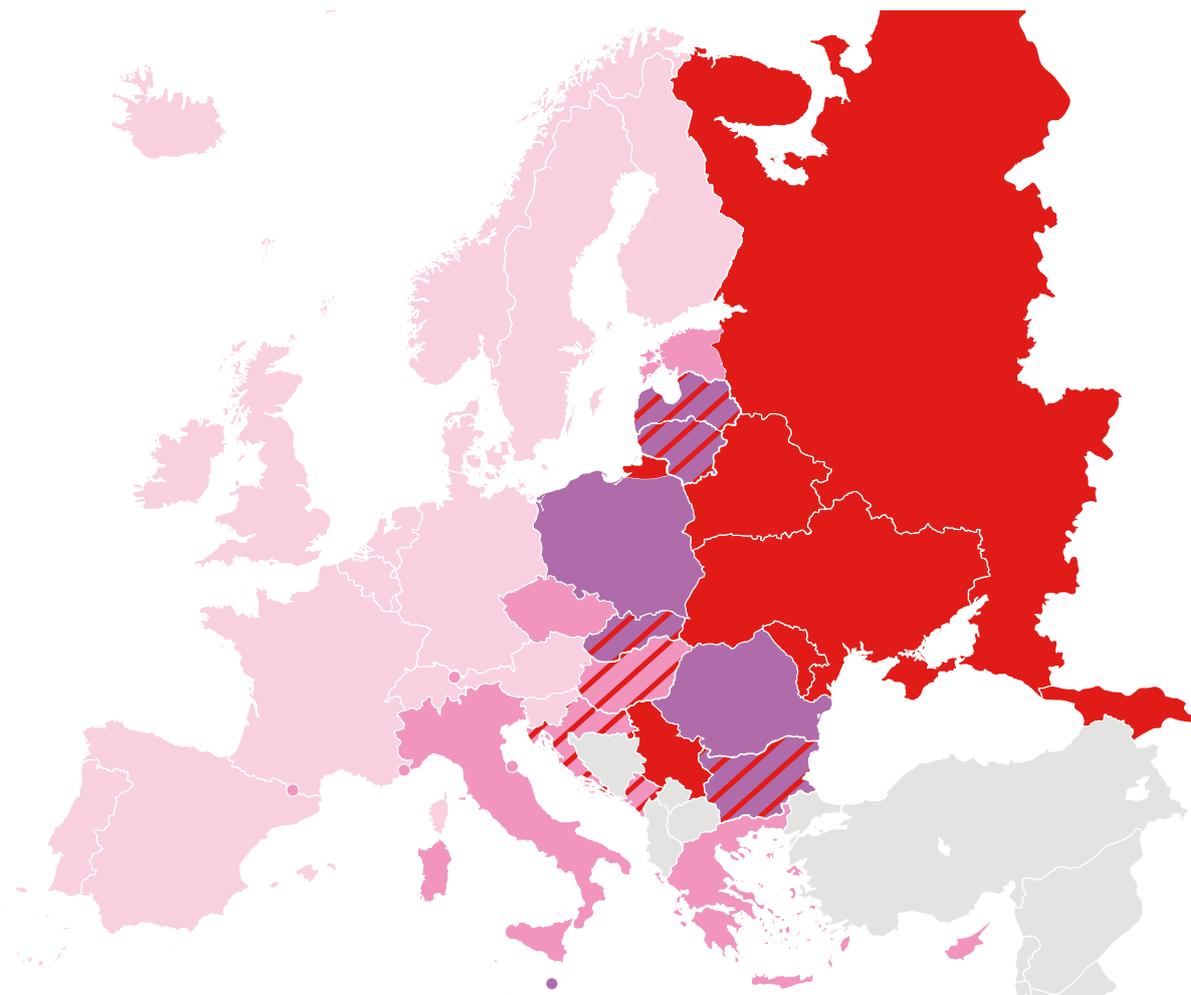
Životno partnerstvo se od braka razlikuje u tri stvari. Prva je opseg prava. Životni parovi imaju oko 95% prava kao i bračni parovi. Druga razlika je u tome što životni partneri_ice imaju institut partnerske skrbi, kojom partner_ica koji nije upisan kao roditelj_ica djeteta, pod uvjetom da „drugi roditelj“ nije poznat, sudskim putem može zatražiti partnersku skrb za dijete. Partnerska skrb u svojem učinku ima ista prava kao i posvojenje. Treća razlika je postupak i ime razvrgavanja zajednice. Dok raznospolni bračni parovi imaju institut razvoda braka, životni partneri_ice imaju institut raskida. Raskid se od razvoda razlikuje samo u tome da ukoliko životni partneri_ice nemaju djece i žele partnerstvo raskinuti sporazumno, to mogu učiniti i pred upravnim tijelom i ne moraju ići na sud, čime se oslobađaju i sudskih troškova

i značajno pojednostavljaju postupak.

Životni partneri_ice nemaju pravo na zajedničko posvojenje djeteta. To pravo se uređuje **Obiteljskim zakonom** i jedino bračni i izvanbračni parovi prema tom zakonu mogu posvojiti djecu. Ipak, Visoki upravni sud RH je u svibnju 2022. godine **presudio**, primjenjujući praksu Europskog suda za ljudska prava prema kojoj se istospolnim parovima u državama gdje bračna jednakost nije priznata moraju priznati ista prava kakva imaju i izvanbračni raznospolni parovi, da životni partneri_ice mogu pristupiti procjeni za posvojenje, baš kao što to mogu i izvanbračni drugovi od 2015. godine. To ne znači da od 2022. životni partneri_ice mogu posvojiti djecu, već da se taj trenutak polagano približava.

Životni partner_ica nema pravo na posvojenje djeteta svoga_je partnera_ice. U slučaju da je djetetu u raznospolnoj (izvan)bračnoj zajednici jedan roditelj_ica preminuo_la, nije poznat_a ili mu/joj je zbog zlostavljanja djeteta trajno oduzeta roditeljska skrb, (izvan)bračni drug_žica drugog_e roditelja_ice može posvojiti dijete svojeg druga_žice i osigurati djetetu trajni oblik roditeljske skrbi sa svim pravima i obavezama. Životni partneri_ice ovo pravo nemaju, već im ostaje jedino opcija partnerske skrbi, posebnog instituta koji ima slične, ali ne i identične učinke posvojenja jer se prema članovima_icama obitelji partnera_ice skrbnika_ica ne zasniva srodstvo.

Brojna su medijska izvještavanja o životnim partnerma_cama i poteškoćama u ostvarenju njihovih prava u Hrvatskoj. Mediji uglavnom razumiju razliku između životnog partnerstva i braka, stoga se nadamo da će ovaj tekst na jednom mjestu i sažeto sadržati bitne razlike i prostor neravnopravnosti koji LGBTIQ pokret u Hrvatskoj pokušava ispraviti. Teme koje se dotiču prava životnih partnera_ica u Hrvatskoj ili postizanja bračne jednakosti u Europi i svijetu često pune medijski prostor i prate se sa zanimanjem. Ipak, važno je poznavati i usvojiti ispravnu terminologiju kada govorimo o partnerstvima. I dalje se često umjesto termina „životni partneri ili partnerice“ pojavljuju širem čitateljstvu možda poznatiji naziv „istospolni partneri“ ili „istospolne zajednice“. Naime, svi životni partneri_ice su, pravno gledano, isključivo istospolni partneri. Ime zajednice je životni partneri, a životni partneri i sami koriste to ime za svoju zajednicu, stoga bi je trebalo češće koristiti od „istospolnih partnera“, posebno u naslovima članaka. Drugi termin „istospolne zajednice“ u potpunosti treba prestati koristiti jer označavaju ukinuti institut koji je u Hrvatskoj postojao između 2003. i 2014. a koji naša zajednica nikada nije prihvatila i koristila. Osim životnih partnera_ica, naša zajednica koristi i pojam **dugine obitelji** koji se odnosi na različite oblike obiteljskog života LGBTIQ osoba, uključujući i LGBTIQ osobe koje su roditelji_ice ili to žele postati.

- ustavno ograničenje za sklapanje bračne zajednice parova istoga spola
- brak mogu sklopiti svi parovi neovisno o spolu partnera_ica
- parovi istoga spola mogu sklopiti životno partnerstvo sa sličnim ili jednakim pravnim učincima braka
- parovima istoga spola jamče se prava iz kompetencije EU
- parovima istoga spola nisu priznata nikakva prava (bez ustavnog ograničenja na brak).

Pravo na rodni identitet

Trans osobe u Hrvatskoj formalno su zaštićene od svakog oblika diskriminacije u svim područjima života. Kaznena djela počinjena protiv trans osoba a čiji je motiv mržnja i netrpeljivost prepoznati su kao zločin iz mržnje. Kako bi se ova prava poštivala, a zakoni provodili, Pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova Hrvatski je sabor ovlastio da kroz svoj mandat štiti prava i dostojanstvo trans osoba.

Međutim, životi trans osoba u Hrvatskoj često su u potpunoj suprotnosti od zakonom zajamčenih prava. Trans osobama se u Hrvatskoj krši pravo na osobnost. To pravo krše javna tijela, provoditelji zakona i članovi_ice šire zajednice. Prema Ustavu RH, osobnost svake osobe je nepovrediva (čl. 22). To znači da svaka osoba u Hrvatskoj ima pravo na svoj tjelesni integritet i zaštitu svoga osobnoga ugleda i zdravlja. Svakoj se osobi omogućava i jamči njezina individualnost, što predstavlja njezin identitet. Svako bi u Hrvatskoj stoga morao slobodno izjašnjavati svoj rodni identitet, kao jedno od temeljnih odrednica svoje osobnosti, baš kao što mora moći jednako slobodno izjašnjavati svoj nacionalni, etnički, vjerski i seksualni identitet, ili bilo koji drugi. U pogledu ostvarenja svojih temeljnih prava – pravo na slobodno izražavanje, uvažavanje i zakonsko priznanje osobnosti – trans osobe posebno su ranjiva skupina.

Trans osobe u Hrvatskoj zakonski imaju pravo promijeniti osobno ime i upis spola u matičnim knjigama, osobnim dokumentima, izvacima iz matičnih knjiga, diplomama, svjedodžbama, licencijama, certifikatima, potvrdama i bilo kojim drugim dokumentima, registrima i matičnim ili identifikacijskim oznakama koje imaju rodno obilježje. Dok se promjena osobnog imena podnosi na zahtjev i uz razumne uvjete, kao što je npr. da se protiv osobe ne vodi kazneni postupak (čl. 8. [Zakona o osobnom imenu](#)), promjena upisa spola u osobnim dokumentima odvija se kroz kompliciran, dugotrajan i ponižavajući [upravni postupak](#) u kojem dolazi do preklapanja nadležnosti državne uprave i javno-zdravstvenog sustava. Osim toga, postupak zahtjeva pribavljanje najmanje tri različite suglasnosti za promjenu upisa spola i najmanje dva mišljenja, od kojih je konačno ono Nacionalnog zdravstvenog vijeća, politički imenovanog tijela. Tek nakon toga matičar_ka može promijeniti slovo M u Ž, ili obratno. Važeći propisi ne dozvoljavaju drugu oznaku spola osim „muškog“ i „ženskog“. Upravni postupak promjene upisa spola moguće je pokrenuti isključivo uz psihijatrijsku dijagnozu trans osoba čija se osobnost tretira kao „poremećaj“. Sve navedeno je u suprotnosti s [preporukom](#) Vijeća Europe iz 2010, kao i [rezolucijom](#) iz 2015., da se zakonsko priznanje roda uredi na brz, transparentan i svima dostupan način koji je potrebno temeljiti na principu samoodređenja osobe.

U medijskim izvještajima i priložima kada se izvještava o borbi trans osoba za ostvarenje prava na rodni identitet i njegovo zakonsko i društveno priznanje, potrebno je razumjeti i obratiti pozornost na više aspekata. Prvo je važno trans osobu ispravno kroz tekst ili prilog identificirati kroz gramatički rod koji odgovara njezinom rodnom identitetu, a nikada i nipošto kroz gramatički rod koji se odnosi na spol koji joj je pripisan rođenjem i koji se nalazi u osobnim dokumentima koje osoba

namjerava promijeniti. To uključuje i osobno ime koje je osoba promijenila ili ga namjerava promijeniti (engl. dead name). Drugo, važno je razumjeti da trans osobe nisu „rođene u krivome tijelu“. Trans osobe imaju svoj rodni identitet kao i sve druge osobe, samo on nije u skladu s oznakom spola koji im je pripisan. Taj rodni identitet spoznaje se, kao i kod svih drugih osoba, kroz odrastanje i razvoj. Veliki broj trans osoba ima osjećaj tjelesne nelagodice zbog toga što izgled njihova tijela ne odgovara njihovom rodnom identitetu. Treće, trans osobe ne „mijenjaju spol“ i ne „postaju“ muškarci, odnosno žene nakon kirurških intervencija nakon kojih tek slijedi zakonsko priznanje roda i promjena osobnih dokumenta. Trans osobe mijenjaju pri rođenju im upisani spol u osobnim dokumentima na zakonski uređeni način, kroz propisanu proceduru, ma koliko ona ponižavajuća i neadekvatna u Hrvatskoj bila. Isti ti propisi zabranjuju podvrgavanje medicinskim postupcima, uključujući hormonalnu terapiju i kiruršku prilagodbu spola, kao uvjet za promjenu upisa spola. Svaka trans osoba sama i/ili u konzultaciji sa svojim liječnikom, endokrinologom ili psihijatrom odlučuje hoće li i koje medicinske postupke uraditi. Stoga, ispravno bi bilo reći da se radi o medicinskim postupcima prilagodbe spola, koji nisu nikakav uvjet da bi se zakonski (ili društveno) priznalo nečije pravo na rodni identitet.

Što trans osobe u Hrvatskoj žele? Pravo na poštovanje njihove osobnosti odnosno rodnog identiteta. To uključuje ne samo zakonsko priznanje rodnog identiteta i izradu propisa koji se temelje na samoodređenju bez prisile koju postavljaju vanjska tijela, nego i društveno prihvaćanje u svim formalnim i neformalnim situacijama. Ovo potonje uključuje i medije. Svaka trans osoba mora imati pravo na privatnost i zaštitu identiteta. To znači da se svi javno dostupni dokumenti (dakle ne samo državne matice i osobne iskaznice) moraju moći promijeniti u skladu s rodnim identitetom trans osobe. Trans osobe koje žele uraditi medicinsku prilagodbu spola, moraju moći to pravo ostvariti kroz sustav javne zdravstvene skrbi. Zagreb Pride se zalaže za to da se sva ova pitanja urede kroz posebni Zakon o rodnom identitetu.

FOTOGRAFIJA:

Povorka ponosa
Zagreb Pride 2022,
4. lipnja 2022.

(foto: Luka Pešun)

III. umjesto zaključka: adresar LGBTIQ organizacija

Ova brošura predstavila je samo neke, po našem izboru, ključne teme koje se tiču života LGBTIQ osoba u Hrvatskoj. Treba imati na umu da je život LGBTQ osoba u Zagrebu, kao i prilike i resursi koje im se nude, bitno drugačiji od života LGBTIQ osoba u drugim gradovima, a posebno u manjim gradovima, ruralnim dijelovima Hrvatske i na otocima. Priče LGBTIQ osoba izvan Zagreba najslabije su zastupljene stoga bi i im posebno trebalo dati na važnosti.

Prema našem iskustvu novinari_ke do priča i sugovornika_ica najčešće dolaze iz vlastitoga socijalnoga kruga. Drugi najbolji izvor priča i informacija su LGBTIQ organizacije koje svakodnevno rade i žive u LGBTIQ zajednici. Takvih organizacija ima u više gradova u Hrvatskoj. Stoga u ovom završnom poglavlju, umjesto zaključka, donosimo popis svih relevantnih i aktivnih LGBTIQ organizacija u Hrvatskoj s njihovim kontaktima, poveznicama na mrežne stranice ili društvene mreže, kao i kratkim opisom kakvim se tipom aktivnostima svaka od navedenih organizacija bavi. Nadamo se da vam je od koristi.

Zagreb Pride

Javno zagovaranje prava LGBTIQ+ zajednice; pravna i psihološka pomoć u slučaju diskriminacije i/ili zločina iz mržnje; ostvarenje prava iz životnog partnerstva; savjetovanja; provođenje edukacija i istraživanja.

☎ 01 580 6560

✉ info@zagreb-pride.net

Dugine obitelji

Psihosocijalna i pravna podrška za LGBTIQ+ roditelje, oni koji to žele postati i njihove obitelji.

✉ info.dugineobitelji@gmail.com

LGBT Centar Split

Psihološka i pravna podrška; kulturni edukativni i društveni programi.

☎ 095 897 7391

✉ lgbtcentarsplit@gmail.com

kolektIRV

Individualna i grupna psihološka podrška za trans, interspolne i rodno varijantne osobe.

☎ 097 668 7267

✉ info@kolektirv.hr

Proces Pula

Osvješčivanje lokalne zajednice; kulturni, edukativni i društveni rad.

✉ proces.queer@gmail.com

Centar za građanske inicijative Poreč

Pravna podrška za žrtve diskriminacije, nasilja i obiteljskog nasilja; kulturni i edukativni programi.

☎ 052 452 746

✉ cgiporec@cgiporec.hr

Lezbijska organizacija Rijeka "LORI"

Psihološka podrška za LGBTIQ+ osobe; edukacije pružateljica usluga.

☎ 051 212 186

✉ loricure@yahoo.com

Iskorak

Online savjetovanje; testiranje na HIV i sifilis; podrška osobama koje žive s HIV-om.

☎ +385 91 2444 666

✉ info@iskorak.hr

Centar za ženska prava – Ženska soba

Psihološka i pravna podrška u slučaju seksualnog nasilja.

☎ 01 611 9444

✉ zenska.soba@zenskasoba.hr

ILGA-Europe (Bruxelles)

Zagovaranje LGBTIQ prava kroz mehanizme Vijeća Europe i Europske unije.

☎ + 32 2 609 54 10

✉ info@ilga-europe.org

K-Zona – prostor rodne i medijske kulture

LGBTIQ osobe na radnom mjestu: istraživanje, edukacija, savjetovanja; kultura i izdavaštvo.

☎ 01 3839656

✉ info@voxfeminae.net

TGEU (Berlin)

Zagovaranje prava trans osoba na području Europe i Srednje Azije.

☎ +49 30 53602665

✉ comms@tgeu.org

ILGA World – International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (Ženeva)

Zagovaranje prava LGTIQ osoba kroz mehanizme Ujedinjenih nacija.

☎ +41 22 7313254

✉ info@ilga.org

